

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

Кафедра педагогіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор НН Інституту
педагогіки і психології
_____ С.М.Кондратюк
«____» _____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПЕДАГОГІКА

Перший (бакалаврський) рівень

Галузь знань: 01 Освіта

Спеціальність: 014 Середня освіта (Мова і література англійська))

Освітньо-професійна програма: Середня освіта (Англійська та німецька мови)
Середня освіта (Англійська та французька мови)

Мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією НН Інституту педагогіки і
психології
«____» _____ 2019 р.
Голова
канд. психол. наук.
доцент _____ Т.Б. Тарасова

Розробники:

Проценко Ірина Іванівна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри педагогіки
Протокол № ____ від « ____ » _____ 2019 р.

Завідувач кафедри

Сбруєва А.А. доктор пед. наук, професор _____

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни		
		денна форма навчання		
Кількість кредитів – 8	(Вказати освітній ступінь) Бакалавр	Обов'язкова		
		Рік підготовки:		
2-й, 3-й				
Семестр				
3-й		4-й		
Лекції				
16 год.		16 год.		
Практичні, семінарські				
22 год.		24 год.		
Лабораторні				
год.		год.	год.	
Самостійна робота				
50 год.		50 год.		
Консультації:				
2 год.		2 год.		
Вид контролю: 4 сем. – екзамен,				
Загальна кількість годин - 240				

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета – сформувати у студентів здатність аналізувати основні категорії виховання, навчання та розвитку, володіти науковими основами організації педагогічної діяльності в контексті Закону України «Про освіту» та Концепції нової української школи, основами школознавства та сформувати в майбутніх учителів цілісну систему історико-педагогічних знань, уміння мислити педагогічними категоріями, аналізувати, зіставляти теоретичні погляди, педагогічні процеси та явища.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою є міжпредметні зв'язки з наступними дисциплінами:

- З **філософією**, яка забезпечує загальнонауковою методологією наукового пізнання;
- З **психологією**, що має спільність об'єктів вивчення, індивідуальних і вікових особливостей дітей різного віку, опанування методиками вивчення особистості, колективу, особливостей формування Я-концепції, мотивації діяльності та ін.;
- З **анатомією та фізіологією**, що забезпечує розуміння морфологічних та фізіологічних особливостей кожного вікового періоду;
- З **естетикою**, що забезпечує формування всебічно розвиненої особистості;
- З **соціологією**, методи і результати досліджень якої використовує педагогіка;
- З **історією**, що забезпечує формування знань студентів про зміни та особливості навчально-виховних систем в різні історичні епохи.

3. Результати навчання за дисципліною

	Програмні результати навчання ОПП	Знати / Вміти
ПРЗ – 2	Знання та усвідомлення принципів, форм, сучасних методів, методичних прийомів навчання предмета в закладах загальної середньої освіти	Знає принципи, форми, наукових основ його організації, закономірностей, принципів, цілей, завдань, методів, організаційних форм, педагогічної діагностики навчальних досягнень учнів у навчанні іноземних мов в закладах загальної середньої освіти.
ПРЗ – 3	Знання та усвідомлення особливостей навчання різних груп учнів, застосування диференціації навчання, організація освітнього процесу з урахуванням особливих потреб учнів	Знає особливості навчання а організації освітнього процесу учнів у малих та великих групах, учнів з особливими потребами з урахуванням індивідуальних можливостей кожного учня (побудова різнорівневих завдань, вибір методів і форм їх вирішення)
ПРЗ – 4	Знання та усвідомлення сучасних філологічних і дидактичних засад навчання іноземної мови та світової літератури, особливостей використання мовних одиниць у певному контексті	Знає сучасні дидактичні засади (закономірності, принципи, педагогічні ідеї, концепції та теорії) навчання іноземної мови та світової літератури у закладах середньої освіти; знає особливості використання сучасних мовних одиниць у контексті професійного спрямування
ПРЗ – 6	Знання, усвідомлення та здатність реалізовувати теоретичні й методичні засади навчання іноземної мови та світової літератури в базовій середній школі	Знає особливості реалізації теоретичних та методичних засад дистанційного, евристичного. Диференційованого навчання іноземної мови та світової літератури в базовій середній школі

ПРУ - 1	Уміння оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності	Вміє оперувати базовими категоріями (навчання, виховання, розвиток, освіта) та поняттями при розв'язанні педагогічних задач, що стосуються навчання і виховання учнів, формуванні їх наукового світогляду.
ПРУ - 2	Уміння застосування сучасних освітніх технологій та методик формування предметних компетентностей учнів і здійснення самоаналізу ефективності уроку	Вміє використовувати сучасні освітні технології проектного, проблемного, особистісно орієнтованого навчання для формування предметних (мовних, мовленнєвих) компетентностей учнів; Вміє самостійно здійснювати аналіз проведеного уроку з урахуванням застосованих сучасних освітніх технологій
ПРУ-3	Володіння формами та методами виховання учнів на уроках і в позакласній роботі, уміння відстежувати динаміку особистісного розвитку дитини	Вміє використовувати інноваційні методи та форми виховання учнівської молоді на уроках іноземної мови та світової літератури та у позакласній роботі при проведенні виховних заходів, бесід, дискусій. Диспутів тощо. Вміє використовувати різні методики для відстеження особистісного розвитку учнів
ПРУ - 4	Уміння проектувати психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище, ефективно працювати автономно та в команді, організувати співпрацю учнів та комунікацію з їхніми батьками	Вміє спланувати психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище учнівського колективу; Вміє підготувати необхідні матеріали для ефективної самостійної роботи та роботи в колективі; Вміє реалізувати принципи взаємодії в команді

		(комунікації) та взаємодії з батьками
ПРК - 2	Володіння основами професійної культури, здатність створювати, редагувати й перекладати тексти професійного змісту державною та іноземною мовами	Вміє реалізовувати принципи професійної культури (відносини у колективі, взаємодія з учнями, розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей тощо); Вміє створювати, редагувати та перекладати тексти професійного змісту (наукові статті, виступи, листи тощо) державною та іноземною мовами
ПРА - 1	Усвідомлення соціальної значущості майбутньої професії, сформованість мотивації до здійснення професійної діяльності	Вміє знаходити, визначати місце у професійній діяльності, усвідомлювати власні інтереси, здібності для оптимального виконання професійних обов'язків у процесі вирішення педагогічних ситуацій
ПРА - 2	Відповідальне ставлення до забезпечення охорони життя і здоров'я учнів у навчально-виховному процесі та позаурочній діяльності	Вміє реалізовувати різноманітні підходи до збереження здоров'я та життя учнів (проведення бесід, майстер-класів, тренінгів) у навчально-виховному процесі та у позаурочній діяльності
ПРА - 3	Уміння навчатися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набути під час навчання кваліфікацію	Вміє реалізувати загальнонавчальні вміння (пошуку інформації, аналізу, синтезу, узагальнення, конкретизація, абстрагування, моделювання, висновки тощо), які забезпечують здатність до навчання упродовж життя і вдосконалення з високим рівнем автономності набутої під час навчання кваліфікації.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Вільно володіє навчальним матеріалом, висловлює власні думки, робить аргументовані висновки, рецензує відповіді інших студентів, творчо виконує індивідуальні та колективні завдання, самостійно знаходить додаткову інформацію, та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань, може аргументовано обирати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної творчої діяльності, вільно використовує знання для використання творчих завдань.
82 – 89	Вільно володіє навчальним матеріалом. Застосовує знання на практиці, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні знання на практиці. За зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою, має стійкі навички виконання завдань.
74 – 81	Вільно володіє навчальним матеріалом. Застосовує знання на практиці, але узагальнює і систематизує навчальну інформацію не в повній мірі, допускає огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні знання на практиці.
64 – 73	Володіє навчальним матеріалом, знає основні поняття навчального матеріалу, виконує поставлені завдання на репродуктивному рівні, має недостатньо стійкі навички виконання практичних завдань.
60 – 63	Володіє навчальним матеріалом поверхнево, фрагментарно, відтворює певну частину навчального матеріалу на рівні запам'ятовування, знає основні поняття навчального матеріалу. Має елементарні, нестійкі навички виконання завдання.
35 – 59	Має фрагментарні знання при незначному загальному обсязі навчального матеріалу, відсутні сформовані вміння та навички, допускає суттєві помилки під час відповіді. Планує та виконує частину завдання за допомогою викладача.
1 – 34	Студент не володіє навчальним матеріалом. Виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача.

Розподіл балів (екзамен)

Поточний контроль												Разом
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2								
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4.	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 2.5	Т 2.6.	Т 2.7	Т 2.8	37
Поточний контроль												
2	4	4	2	2	2	2	2	2	2		2	
Контроль самостійної роботи												
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	

Поточний контроль												Ра зо м	Су ма	Підсу мкови й (екз.)	Зага льна су ма
РОЗДІЛ 3						РОЗДІЛ 4									
Т 3.1	Т 3.2	Т 3.3	Т 3.4	Т 3.5	Т 3.6	Т 3.7	Т 3.8	Т 3.9	Т 4.1	Т 4.2	Т 4.3	38			
Поточний контроль															
2	2	2	3	2	2	3	2	2	2	2	2				
Контроль самостійної роботи															
1	1	1	1	1	1	1	1	2	1		1				

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 2.4 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS (екзамен)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно

60 – 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ECTS

(залік)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 - 89	B	добре	
74 - 81	C		
64 - 73	D	задовільно	
60 - 63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами діагностики є екзамен, залік, навчальний проект, тести, задачі

6. Програма навчальної дисципліни

Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ I. Загальні основи педагогіки

Тема 1. Педагогіка в системі наук про людину.

Тема 2. Методологія і методи науково-педагогічного дослідження.

Тема 3. Розвиток, соціалізація і виховання особистості.

Тема 4. Педагогічний процес як система і цілісне явище. Закономірності і принципи педагогічного процесу.

Розділ II. Теорія освіти і навчання (дидактика)

Тема 1. Актуальні завдання сучасної дидактики.

Тема 2. Навчання в цілісному педагогічному процесі.

Тема 3. Зміст освіти як фундамент базової культури особистості.

Тема 4. Методи та засоби навчання.

Тема 5. Форми організації навчання.

Тема 6. Урок як основна форма організації навчання.

Тема 7. Педагогічна діагностика результатів навчально-пізнавальної діяльності.

Тема 8. Поетапне створення індивідуального освітнього проекту.

Розділ III. Теорія виховання

Тема 1. Виховання в цілісному педагогічному процесі. Зміст виховання.

Тема 2. Основи громадянського виховання.

Тема 3. Загальні методи виховання.

Тема 4. Організаційні форми виховної роботи.

Тема 5. Педагогічні основи розвитку виховного потенціалу колективу.

Тема 6. Педагогічні основи діяльності класного керівника.

Тема 7. Педагогічне керівництво самовихованням учнівської молоді.

Тема 8. Місце і роль сім'ї у вихованні. Суспільні інститути виховання

Тема 9. Виховна робота з педагогічно занедбаними дітьми.

Розділ IV. Основи школознавства

Тема 1. Організаційні основи управління вітчизняною школою. Методична робота в школі.

Тема 2. Поняття про педагогічні інновації і передовий педагогічний досвід. Вивчення і узагальнення передового педагогічного досвіду.

Тема 3. Інноваційні освітні технології: суть, провідні завдання, роль у освітньому процесі

7. Структура навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	всього	Із них			
		лекції	практики	консультації	самостійна робота
Розділ I. Загальні основи педагогіки					
Тема 1. Педагогіка в системі наук про людину	8	2	2		4
Тема 2. Методологія і методи науково-педагогічного дослідження	8	2	2		4
Тема 3. Розвиток, соціалізація і виховання особистості	8	2	2		4
Тема 4. Педагогічний процес як система і цілісне явище. Закономірності і принципи педагогічного процесу	8	2	2		4
Розділ II. Теорія освіти і навчання					
Тема 1 Актуальні завдання сучасної дидактики	6		2		4
Тема 2. Навчання в цілісному педагогічному процесі	8	2	2		4
Тема 3. Зміст освіти як фундамент базової культури особистості	8	2	2		4
Тема 4. Методи та засоби навчання	8	2	2		4
Тема 5. Форми організації навчання	9	1	2	2	4
Тема 6. Урок як основна форма організації навчання	8	2	2		4
Тема 7. Педагогічна діагностика результатів навчально-пізнавальної діяльності	6	2			4
Тема 8. Поетапне створення індивідуального освітнього проекту	13	1	2		10
Розділ III. Теорія виховання					
Тема 1. Виховання в цілісному педагогічному процесі. Зміст виховання	8	2	2		4
Тема 2. Основи громадянського виховання	6		2		4
Тема 3. Загальні методи виховання	8	2	2		4
Тема 4. Організаційні форми виховної	8	2	2		4

роботи					
Тема 5. Педагогічні основи розвитку виховного потенціалу колективу	8	2	2		4
Тема 6. Педагогічні основи діяльності класного керівника	8	2	2		4
Тема 7. Педагогічне керівництво самовихованням учнівської молоді	6		2		4
Тема 8. Місце і роль сім'ї у вихованні. Суспільні інститути виховання	6		2		4
Тема 9. Виховна робота з педагогічно занедбанними дітьми	8		2		6
Розділ IV. Основи школознавства					
Тема 1. Організаційні основи управління вітчизняною школою. Методична робота в школі	8	2	2		4
Тема 2. Поняття про педагогічні інновації і передовий педагогічний досвід. Вивчення і узагальнення передового педагогічного досвіду. Інноваційні освітні технології: суть, провідні завдання, роль у навчально-виховному процесі.	4	2	2		
Тема 3. Інноваційні освітні технології: суть, провідні завдання, роль у навчально-виховному процесі	6	4	2		4
Екзамен					
Усього годин	180	38	46	4	100

9. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема: Педагогіка в системі наук про людину	2	-
2	Тема: Методологія і методи науково-педагогічного дослідження	2	-
3	Тема: Розвиток, соціалізація і виховання особистості	2	-
4	Тема: Педагогічний процес як система і цілісне явище. Закономірності і принципи педагогічного процесу	2	-

5	Тема: Актуальні завдання сучасної дидактики	2	-
6	Тема : Навчання в цілісному педагогічному процесі	2	-
7	Тема: Зміст освіти як фундамент базової культури особистості	2	-
8	Тема: Методи та засоби навчання	2	-
9	Тема: Форми організації навчання	2	-
10	Тема: Урок як основна форма організації навчання	2	-
11	Тема: Поетапне створення індивідуального освітнього проекту	2	-
12	Тема: Виховання в цілісному педагогічному процесі. Зміст виховання	2	-
13	Тема: Основи громадянського виховання	2	-
14	Тема: Загальні методи виховання	2	-
15	Тема: Організаційні форми виховної роботи	2	-
16	Тема: Педагогічні основи розвитку виховного потенціалу колективу	2	-
17	Тема: Педагогічні основи діяльності класного керівника	2	-
18	Тема: Педагогічне керівництво самовихованням учнівської молоді	2	-
19	Тема: Місце і роль сім'ї у вихованні. Суспільні інститути виховання	2	-
20	Тема: Виховна робота з педагогічно занедбаними дітьми	2	-
21	Тема : Організаційні основи управління вітчизняною школою. Методична робота в школі	2	-
22	Тема : Поняття про педагогічні інновації і передовий педагогічний досвід. Вивчення і узагальнення передового педагогічного досвіду. Інноваційні освітні технології: суть, провідні завдання, роль у навчально-виховному процесі.	4	-
23	Тема: Інноваційні освітні технології: суть, провідні завдання, роль у навчально-виховному процесі	2	-
24	Усього годин	46	-

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Антологія просвітницької думки членів Попівської академії / Упорядник та автор вступних статей Скоробагатська О. І. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2006. 382 с.
2. Артемова Л.В. Історія педагогіки України. – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
3. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода. К., 1992. 472 с.
4. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія. К.: Богданова А.М., 2008. 406 с.
5. Бойко В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського: [до 425 річчя від дня народження чеського мислителя письменника і педагога]. Всесвітня література в сучасній школі. 2017. № 4. С. 10–16.
6. Бондар В. Дидактика. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
7. Бондар Л. В. О. Сухомлинський: піклування про здоров'я і духовне життя школярів. Рідна школа. 2012. № 6. С. 33-36.
8. Бондар Л. Методологічна основа гуманістичних ідей духовності в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Рідна школа. 2006. № 9. С. 11 – 13.
9. Бондар Л. С. Громадянське виховання школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Педагогіка і психологія. 2007. № 3. С. 5 – 10.
10. Бошаренко Г. Реальні училища Київського навчального округу. Рідна школа. 2006. № 11. С. 29 – 30.
11. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. К., 1993. 414 с.
12. Бутенко О. Ідеї сімейного виховання в творчій спадщині просвітителів ХІІІ ст. Рідна школа. 2008. № 1. С. 74 – 75.
13. Васькович Г. Шкільництво в Україні (1905–1920 рр.). К.: Мандрівець, 1996. 360 с.
14. Вашуленко М. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського –

- першоджерело формування українськомовної особистості дошкільників і молодших школярів. Початкова школа. 2013. № 9. С. 6-8.
15. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, 1994. 190 с.
16. Вовк Л. П. Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні (етапи і особливості). К.: «Просвіта», 1998. 179 с.
17. Волкова Н.П. Педагогіка. – К.: Академія, 2001. – 576 с.
18. Галів М. Проблема виховання характеру людини в педагогічній спадщині К.Д. Ушинського. Рідна школа. 2006. № 7. С. 66 – 67.
19. Год Б. В., Год Н. В. Еразм Роттердамский – «наставник Європи»: історичні та педагогічні нариси. Полтава: ПП Шевченко Р. В., 2012. 206 с.
20. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К., 1997. 376 с.
21. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
22. Гришина Т.В. Освітня технологія як об'єкт методичної роботи. – Харків: Основа. – 2003. – 96 с.
23. Дзюбко Л. Усвідомлене та відповідальне батьківство як передумова повноцінного сімейного виховання: [Спадщина А. С. Макаренка]. Психолог. 2005. № 28. С. 18 – 20.
24. Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.): монографія; авт. Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д., Гупан Н. М., Бондар Л. С., Антоненко Н. Б., Філімонова Т. В., Антоненко М. Я., Куліш Т. І., Шевченко С. М. К.: Педагогічна думка, 2013. 620 с.
25. Дічек Н. Універсальність педагогічного новаторства В. О. Сухомлинського. Рідна школа. 2010. № 3. С. 8-11.
26. Дроб'язко П. І. Українська національна школа : витоки і сучасність: посібник. К.: Академія, 1997. 184с.
27. Загвязинский В.И., Астаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. – М.:Академия, 2001. – 208 с.
28. Зайченко І.В. Педагогіка. – Чернігів: Деснянська правда, 2003. – 528 с.

- 29.Ісаєвич Я. Концепція тримовної школи в Європі XVI ст. [Острозька школа (1576 р.)]. Урок української. 1999. № 1. С. 53 – 56.
- 30.Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: навчальний посібник / А. А. Сбруєва, М. Ю. Рисіна, Н. Г. Осьмук; за заг. ред. проф. А. А. Сбруєвої. Суми: ВВП «Мрія», 2015. 250 с.
- 31.Історія педагогіки: навчальний посібник; за ред. О. А. Дубасенюк, М. В. Левківського. Житомир: ЖДПУ, 1999. 336 с.
- 32.Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; за ред. В. Г. Кременя. К.: Знання, 2005. 767 с.
- 33.Калініченко Н. Василь Сухомлинський та проблема розумового виховання школярів. Рідна школа. 2013. № 8/9. С. 16-19.
- 34.Калінська А. Проблеми економічного виховання в педагогічній спадщині А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського. Географія та основи економіки в школі. 2010. № 5. С. 32-34.
- 35.Концепція козацької педагогіки. Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_396129_lektsiya--upravlenie-obrazovatelnim-protsessom-kak-pedagogicheskaya-problema.html
- 36.Крутенко О. Виховання гуманістичних цінностей особистості школяра в педагогічній спадщині Олександра Захаренка. Рідна школа. 2009. № 4. С. 22–25.
- 37.Кузьмінський А.І, Омеляненко В.Л. Педагогіка. – К.: Знання–Прес, 2003. – 418 с.
- 38.Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання : навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 324 с.
- 39.Левіта Ф. Шляхи і завдання українського шкільництва: до 1020-річчя шкільництва Русі-України. Історія в школі. 2009. № 4. С. 1 – 4.
- 40.Левківський М. В. Історія педагогіки: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр навчальної літератури, 2008. 188 с.
- 41.Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання. – Харків: ОВС, 2002. – 400 с.

- 42.Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посібник. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. 450 с.
- 43.Любар О.О. та ін. Історія української школи і педагогіки.–К. : Знання, 2006 . –447 с.
- 44.Мазур П. Вплив української науки і освіти на середньовічну школу в Європі. Директор школи. Україна. 2005. № 6 – 7. С. 108 – 119.
- 45.Мазур П. Українська школа доби Ренесансу. Директор школи. Україна. 2005. № 1/2. С. 97 – 115.
- 46.Мазуха Д.С., Опанасенко Н.І. Педагогіка. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.
- 47.Малафіїк І. В. Дидактика. – К.: Кондор, 2005. – 398 с.
- 48.Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ – ХХ ст.): хрестоматія / упоряд. Л. Д. Березівська та ін. К.: Наук. світ, 2003. 418 с.
- 49.Мартиненко Д. В. Національне шкільництво на Лівобережній та Слобідській Україні (ХVІІІ століття): монографія. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. 171 с.
- 50.Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навчальний посібник. К.: Вікар, 2003. 335 с.
- 51.Медвідь Л.А.Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні. – К. : Вікар, 2003. – 335 с.
- 52.Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ: Абрис, 1994. 288 с.

Додаткові:

1. Алексієвець Л. Києво-Могилянська академія у суспільному житті України (ХVІІ-ХVІІІ ст.). Тернопіль, 1997. 160 с.
2. Амонашвили Ш. А. В школу с шести лет. Москва: Педагогика, 1986. 176с.
3. Амонашвили Ш. А. Здравствуйте, дети! Пособие для учителя. Москва: Просвещение, 1988. 208с.
4. Амонашвили Ш. А. Как живет, дети? Книга для учителя. Москва:

Просвещение, 1991. 175 с.

5. Ананьян Е. Полікультурне виховання учнів вітчизняної гімназії через вивчення іноземних мов (друга половина XIX – початок XX століття). Рідна школа. 2009. № 10. С. 45 – 50.
6. Ананьян Є. Загальнолюдська й національна свідомість гуманітарних предметів (Література та історія) в навчально-виховному процесі вітчизняної гімназії (др. пол. XIX – поч. XX ст.). Рідна школа. 2006. № 11. С. 30 – 32.
7. Антонєць Н. К. Д. Ушинський як реформатор Смольного інституту. Шлях освіти. 2008. № 4. С. 41–48.
8. Аркас М. М. Історія України-Русі. К., 1990. 456 с.
9. Арцишевський Р. А., Арцишевська М. Р. Мислитель, педагог, гуманіст: до 420-річчя від дня народження Яна Амоса Коменського. Шлях освіти. 2012. № 2. С. 44-47.
10. Бабишин С. Д. Школа та освіта Давньої Русі. (IX – пер. половина XIII ст.). К., 1973. 88 с.
11. Багалій Д. Історія Слобідської України. Харків, 1990. 256 с.
12. Базильчук Г. Українка по духу: [До 150-річчя з дня народження Софії русової]. Культура і життя. 2006. № 9/10, 8 березня. С. 7.
13. Бакалюк В. І. Психологічний аспект новаторського застосування опорних сигналів у методиці В. Ф. Шаталова. Управління школою. 2008. № 7. С. 21–25.
14. Бережна С. В. З розвитку народної освіти в Путивльському повіті Курської губернії в кінці XIX ст. Третя Сумська обласна наукова історико-краєзнавча конференція: збірник статей. Суми, 1999. С. 107-108.
15. Библюк М. Прихована програма школи В. Сухомлинського. Шлях освіти. 2004. № 1. С. 41 – 48.
16. Білецька С. Еволюція образу дитини: Ж.-Ж. Руссо як основоположник теорії педоцентризму. Шлях освіти. 2010. № 3. С. 31-34.
17. Білецька С. Особливості античної концепції дитинства. Шлях освіти. 2008.

№ 1. С. 42 – 47.

18. Рисіна М. Ю., Осьмук Н. Г. Сутнісні характеристики авторських шкіл видатних послідовників А. С. Макаренка. Творча спадщина А. С. Макаренка крізь призму сучасності: монографія. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2008. С. 46-96.
19. Сакунова Г. В. Основні ідеї педагогіки співробітництва. Університет А. С. Макаренка: імідж, мобільність та європейські перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції для студентів та молодих учених, 26-27 квітня 2018 р. Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. С. 84–85.
20. Сбруєва А. А. Авторська школа А. С. Макаренка: характеристика чинників ефективності. Творча спадщина А. С. Макаренка крізь призму сучасності: монографія / Наук. ред.: А. А. Сбруєва, О. М. Полякова. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2008. С. 4-31.
21. Сбруєва А. А. Постать О. О. Паліцина в історії українського просвітництва. Матеріали сьомої Сумської наукової історико-краєзнавчої конференції, (22-23 листопада 2007 р.). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. С. 330-335.
22. Сбруєва А. А. Чинники ефективної соціалізації особистості у виховних закладах А. С. Макаренка. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. Ч. 2. С. 304-314.

Інформаційні ресурси

1. Академія педагогічних наук України - <http://www.apsu.org.ua>
2. Український центр оцінювання якості освіти. – www.testportal.gov.ua
3. Освітній портал "Освіта.UA". – <http://osvita.ua>
Освітянська мережа України. – www.ednu.kiev.ua
4. Виховна робота в школі. –
http://www.library.kherson.ua/teach/scool_07.htm
5. Відкритий урок: професійний журнал для вчителів. –
<http://osvita.ua/school>
6. Для класного керівника. – <http://www.uroki.net/docklruk.htm>

7. Острів знань : Освітній шкільний інтернет-портал. – <http://ostriv.in.ua/>
8. Педагогічні науки:теорія, історія, інноваційні технології Науковий журнал [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/
9. Учительский портал. – <http://www.uchportal.ru/>
10. Я – вихователь. – <http://vosпитatel.at.ua>
11. Слово вчителя. – www.konserg.ucoz.ua
12. Портал «Діти України». – www.children.edu-ua.net
13. Наукове електронне фахове видання "Народна освіта" . – www.narodnaosvita.kiev.ua
14. Освітній портал " Педагогічна преса". – <http://pedpresa.ua>
15. "Гармонія сімейного життя". Сайт для старшокласників та старшокласниць. – <http://harmonia.okis.ru>
16. Безпека дітей в Інтернеті. – <http://onlandia.org.ua>
17. Освітній онлайн-журнал. – <http://educlub.com.ua>
18. Щоденник. Уа. – <http://shodennik.ua>
19. Українська педагогіка. – <http://ukped.com>
20. Уроки.нет. – <http://www.uroki.net>
21. Інформаційний портал "Знання". – <http://znannya.info>
22. Методичний портал. – <http://pedsovet.su>
23. Тестування і моніторинг в освіті. - <http://timo.com.ua>